

Universitätsbibliothek Wuppertal

Linguarum Vett. Septentrionalium Thesaurus Grammatico-Criticus Et Archæologicus

Hickes, George

Oxoniae, 1705

Caput primum. De literis et literarum regulis

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1559](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1559)

CAPUT PRIMUM.

De Literis & Literarum Regulis.

AMETSI quorundam * doctorum sit opinio, veteres *Francos* aut nullas habuisse literas, ante receptam Christianam fidem, aut nulla ante id tempus monumenta scripsisse; in contrariam tamen ut fere eam sententiam, auctor est *Eginbartus*, *Karli Magni* gener & cancellarius, in † libro, quem de ejus vita composuit; ubi narrat eum *barbara & antiquissima carmina*, quibus veterum regum actus & bella canebantur, scripsisse, memoriaeque tradidisse. Etenim *barbara & antiquissima*, ni fallor, vocat *carmina*, quibus veteres Germanorum poëtae res gestas suorum regum ducumque patrio suo sermone descripserunt. Quemadmodum enim veteres *Galli & Britanni* *BARDOS* suos *DRUIDAS* que, & *Cimbri* sive *Dani* veteres *SCALDOS* sive *SCALDROS* suos habuerunt, qui heroum præclara facinora, vitasque canebant, & carminibus scriptis ante multa secula posteris relinquebant: sic priscos *Germanos* & suos poëtas habuisse verisimile est, qui principum suorum res gestas celebrarent, & scriptis longe ante *Karli M.* tempora libris heroica majorum exempla nepotibus imitanda traderent. Sic apud † *Tacitum* legimus, *Germanos* veteres *Arminii Cheruscorum* principis laudes post mortem cecinisse, & ** patrium suum *Deum*, filiumque ejus *Mannum*, gentis suæ conditorem, carminibus (quod unum apud illos annalium genus est) antiquis celebrasse. Hæc antiquorum poetarum carmina *barbara* vocat *Eginbartus*, quod *Gothico*, sive vetustiori sermone *Germanico*, quo atavi & atavorum proavi usi erant, scripta, non intelligebant magis istius ævi *Franco-Germani*, quam, qui jam degunt, eorum posterius libros *Francice* scriptos intelligunt; aut *Anglorum* gens, *Saxonum* & *Danorum* nepotes, *Anglo-Saxonice* sive *Dano-Saxonice* scriptos codices jam nunc facile intelligere possunt. Quemadmodum enim *Theotisca* lingua, qua usi sunt *Francones*, *Karlo M.* regnante, vetus *Germanica* sive *Theotonica* (alias *Teutonica*) nunc dicitur: sic *Gothica* illa magis primæva sive vetustior *Theotonica*, quam magnifico ore, non tantum *Ariovisto* regnante, ante *M.DCCXL* annos, sed quam, *Faramundo* imperante, ante mille & ducentos

* Inter quos *G. Job. Vossius*, de hist. Lat. in *Hunibaldo*. Nec enim veteres *Germani* gesta sua mandabant literis, quas nesciebant. At ille ferrei oris & plumbei cordis *Hunibaldus*, non modo promit his indicta, sed plane repugnantia. Quare *Hunibaldus* eo loco habendus est quo *Berosus*, *Annius*, & similes farinae scriptores. Vide etiam *Genebrardum* ad annum Christi *cxxxviii*. † *Petrus Lambecius* in comment. de bibliotheca *Cæsarea*, lib. II. cap. VI. p. 263, exhibet hujus libri loca nonnulla, non ut vulgo leguntur in impressis codd. sed ita ut ea repperit in vetustissimo *MS Cæsareo*. † In fine lib. II. *Annal. Ceterum Ar-*

minius -- dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie *Germaniæ*, & qui non primordia populi *Romani*, sicut alii reges, ducesque; sed florentissimum imperium lacefferit, præliis ambiguus, bello non victus. Septem & triginta annos vitæ, duodecim potentia explevit, caniturque adhuc *barbaras* apud gentes, *Græcorum Annalibus* ignotus, qui sua tantum mirantur: *Romanis* haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi. ** De mor. Germ. Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriae & annalium genus est) *Tuisonem Deum* terra editum, & filium *Mannum*, originem gentis, conditoresque.

circiter annos, locuti sunt *Germani*, vetus quoque *Theotisca* sive *Germanica* non poterat non dici, quo tempore *Eginhartus* scripsit, nono scilicet seculo; carminaque & poemata in eâ, quibus finge cunque literis scripta, non potuerunt non æque barbara apud *Francos*, nobilissimam *Germanorum* gentem, tunc temporis sonare, ac *Otfridi* carmina ante octingentos circiter annos condita, apud posteros eorum non tantum *Franco-Gallos*, sed *Franco-Germanos*, jam nunc sonant.

De tempore autem, quo scribere coeperunt veteres *Germani*, vel quibus usi sunt literis, ut nihil (eheu!) certi haberi potest; ita nihil pro certo tradimus. Certum id autem est, *Helvetios Germanorum* vicinos & socios, *Cæsare* in *Galliam* misso, *Græcis* literis usos fuisse. Monumenta etiam tumulosque, in confiniis *Germaniæ*, *Rhetiæ*que, *Græcis* literis, ut quidam putabant, ab *Ulyssæ* inscriptos, extitisse, ^a *Tacitus* ex aliorum fide narrat; *Græcas*que literas apud *Druidas*, *Gallorum* scriptores, in usu quoque fuisse, in commentariis suis tradit *Cæsar*. Quidni ergo eorum ^b opinioni & ipse accedam, qui principes & sacerdotes *Germanorum Græcis* pariter literis, antequam *Romanorum* iugo subderentur, monumenta scripsisse arbitrantur. Postea vero quam *Romanis* subacti jacebant *Germani*, & in eorum finibus non præsidia solum ponerentur, sed ductæ etiam inter eos essent *coloniæ*; & ad jura tandem municipalia, sedibus fixis, provinciales facti surgerent; non potuerunt ante receptam, ^c *Cludoveo* primo imperante, fidem, quin una cum lingua & literas *Romanas* acciperent, in quibus, si non in *Græcis*, nonnulla carmina aut carminum fragmenta principum res gestas describentia, ad *Karlum* tum *Græcorum*, tum *Latinorum* peritum, & antiquorum imprimis studiosum, perferri possent forsitan ab iis, quorum intererat ea exquirendo domino suo gratificari. Equidem non ignoro sententiæ huic nostræ impugnare id, quod à ^d *Tacito* dictum est: scilicet, *literarum secreta apud Germanos, viros pariter ac feminas ignorare*. sed per *literarum secreta*, literas sive epistolas secretas, quibus ultro citroque missis, apud *Romanos* corrumpi foeminae solebant, intelligi vult historicus; secundum istud *Suetonii* de *Niciâ*, quum codicillos *Memmi* ad *Pompeii* uxorem de stupro pertulisset. Eum esse sensum verborum, quæ præcedunt & sequuntur, manifestè probant, utpote in quibus ostendit, nulla apud *Germanos* muliebris pudicitia tentamenta neque spectaculorum, neque conviviorum, neque denique *literarum secretarum*, in usu fuisse. Quare tantum abest, ut pro elementis orationis *literarum secreta* in loco isto sumenda sint; ut ^f *Trithemium*, qui scripsit ante ducentos, decem adeptis, annos, ^g *Hunibaldo* auctore, tradere non puduit, *Francos*, qui *Marcomero* duce, de *Scytharum* finibus ante *Christum* natum egressi sunt; & ut ille scribit à *Saxonibus* fratribus ad ostia *Rheni* sedes acceperunt, bella cum *Romanis* & *Gallis* pene continua habuisse, & literas *Romanorum* tandem acceptas cum forma scripturæ servasse, & linguam eorum didicisse. Idem *Hunibaldo* etiam auctore, tradit *Wasbaldum* quendam *Franco-Theotiscum* res, quas gerebant reges, duces & principes, per annos ferme septingentos & quinquaginta octo, patrio sermone, sed suis characteribus scripsisse. ^h Quos quidem characteres sculptos in suo libro exhibuit *Trithemius*, monens lectorem se illos è codice, qui præ vetustate vix legi poterat, sumisse, atque ideo veritum esse, ne deceptus eos male effigiasset. Monet etiam eorum nonnullos *Græcis* esse similes, ut elementum primum, quartum, septimum, octavum, undecimum, decimum quintum, decimum septimum, decimum octavum, viciesimum quartum. Cætera etiam fere omnia *Græca* sunt aut transversa, aut inversa, ut secundum, tertium, quintum, decimum-tertium, decimum-sextum. Duodecimum autem, quod ⁱ *M* respondet, *Runicum* est, ut in voce *QUIDEM*, quæ à scriptore vetustissimi codicis evangeliorum *Lychfeildensis* in uncialibus sic exarata **QUIIDIM** conspicitur, in initio evangelii *S. Lucæ*. Decimum nonum manifestè formatur ex *T* & *D*. viciesimum est *Y* transversum. Sextum autem, quod *Græcorum* ^l *ξ* respondet, ut & viciesimum-primum, viciesimum-secundum, viciesimum-tertium, peculiaris formæ characteres sunt, ut in adjecta tabella videre est.

Idem etiam aliud Alphabetum, in *Hunibaldi* codice repertum, suis characteribus exhibuit sic inscriptum: ALPHABETUM FRANCORUM QUOD DORACUS INVENIT. vide appositam tabellam. ^j In hoc alphabeto, elementum primum & decimum-sextum, quæ *A* & *O* respondent, cernuntur etiam absque transversa virgula in unciali scriptura cod. *Lychfeildensis*, illud in *KAUTEM*, hoc in *QUONIAM*, utrumque in *GENERATIO* & *GENERATIONIS*; quæ omnia sic scribuntur, **QUONIAM. QUONIAM. ZENERCTIO. ZENERCTIONI.** Duodecimum autem media linea producta (*Ψ*) pro *Runico* habendum est, ut & decimum-tertium sive *M*. alterum, si, ut istud in *Wasbaldi* alphabeto, transversum lineam haberet. Notandum quoque est

^a In libello de moribus Germanorum. ^b Germanos olim literas habuisse à Græcis plurimorum opinio tenet; Johan. Trithemius abbas. lib. polygraphiæ sexto. ^c *Cludoveus*, Gallice *Clous*, baptizatus erat Anno Dom. cccc. xvi. ^d In libro de moribus Germanorum. ^e Ergo septa pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conviviorum irritationibus corruptæ. *Literarum secreta viri pariter ac feminae ignorant. paucissima in tam numerosa gente adulteria.* ^f Polygraphiæ

lib. sexto. ^g Scripsit *Hunibaldus* vel *Hunibaldus* historiam suæ gentis. An. Dom. 944. ^h Ex his constat, *Trithemium*, virum seculi sui doctissimum, non ita de *Hunibaldo* sensisse, ac *Gerardus J. Vossius*. ⁱ Alphabeti hujus & superioris, cum codicis *Lychfeildensis*, ante m. annos scripti, uncialibus literis, convenientia ostendit *Ger. Job. Vossium* haud adeo æquum *Hunibaldi* censorem fuisse. ^k In evangelio secundum *S. Matth.* 1, 18. ^l *Luc.* 1, 1. ^m *Matth.* 1, 18. ⁿ *Matth.* 1, 1.

rum duodecimum elementum quod denotat M, & decimum-octavum, quo PH denotatur, eodem modo formari, scilicet per III, ut in codice *Lychfeldensi* m, & p, vel forsan ph, per H, ut constat per vocem QUONIAM in principio evang. *Luc.* & vocem SCRIPTUM **CCRII** tum. *Marc.* 1, 2.

Hrabanus etiam *Maurus*, ad finem tertii voluminis operum suorum, literas *Marcomannorum* quos & *Nortmannos* vocat, effigiatas posuit; in hoc hallucinatus, quod *Runarum* nescius, secretas eas esse putavit, in quibus carmina sua magica, incantationes & divinationes scripserunt, qui paganis ritibus utebantur. Non autem arcanæ sive magicæ runæ, sed communes & literariæ fere omnes sunt, quibus peregrina, scilicet *Francica* nomina data sunt, ad potestates earum significandas, ut ex tabella constat. Alphabetum istud cum alio quodam *Nortmannorum* in multis convenit, quod apud *Bedam* repertum se exarasse scribit *Tribemius*. nec dubitandum arbitror, quin in omnibus exacte conveniret cum *Bedæ* dicto alphabeto, si characteres ejus vere & exacte exarati essent. In tabella autem videas quomodo apud *Tribemium* exarantur.

Hujus *Bedani* alphabeti quatuor primæ literæ, ut & sexta, decima-septima & octava conveniunt plane cum iis ejusdem formæ in *Hrabani* alphabeto; septima etiam litera in utroque eadem est, nisi quæ in *Bedæ* alphabeto est transversâ lineâ caret: sic octavæ & decimæ in *Bedæ* alphabeto deest pars inferior, quæ cernitur in octava & decima *Hrabani* alphabeti litera. Differentias autem inter cæteras, quas præsertim in *Bedæ* alphabeto literarum mala positio & malus ductus faciunt, lectori observandas relinquo.

Ex his videtur *Francos* veteres, præter *Romanas* literas, *Gotho-Runicas* habuisse, ex quibus cum *Græcis* & *Latinis* maxime non suo loco interpositis, & non raro etiam truncatis, distortis, inversis, duplicatis, conjunctis, dimidiatis, transpositis docti eorum secreta alphabeta fecerunt. Hujus generis *Karlus M.* teste *Otfrido*, multa excogitavit, quibus per latissimum suum imperium securus uteretur, cum ad duces & præfectos literas mitteret. E quibus id unum, quod *Otfridus* posteris relinquendum censuit, utpote dignum quod resuscitetur & in novam lucem prodeat, hic exhibere esse nostri arbitramur. Vide tabellam præcedentem.

Præterea similitudo maxima, quæ est *Francicæ* linguæ cum *Mæso-Gothicâ* matre, argumento mihi est, & *Ulphilanos* characteres, sive literas *Gotho-Græco-Romanas*, ante *Karli M.* imò forsan & ante *Cludovei I.* tempora, qui primus *RR. Francorum* Christianus factus est, ad *Francorum* veterum notitiam pervenisse. Certe australium illorum *Gothorum*, qui e *Scandia* oriundi & profecti, tot nationes *Galliæ* vicinas, & ante & post * *Ulphila* episcopi tempora, virtute sua fregerunt, *Francos*, qui linguam eorum cognatam non potuerunt non intelligere, literas, quibus linguam, *Ulphila* auctore, scripserunt, diu ignorasse, à me tantum abest ut probabile judicetur, ut contrarium potius, me judice, veri speciem præ se ferre videatur. Sed de hoc quamvis nihil certi statuere possumus, certum id tamen habemus, *Karlum M.* qui peregrinis literis operam strenuè navavit, veterem *Gothicam* sive avitam *Theotiscam*, quæ suæ *Francicæ* parens erat, studiose didicisse; & antiquissima illa carmina, quæ in ea condita erant, & quibusvis literis, sive *Græcis*, sive *Latinis*, sive *Runis*, sive *Ulphilanis*, scriptis, tanti fecisse, ut ea plane tanquam dulcissimas & pretiosissimas superiorum seculorum reliquias non describere tantum, sed memoriæ mandare haud indignatus est utraque *Pallade* præstantissimus *Cæsar*. Barbara, inquam, & antiquissima illa carmina *Theotisca* quibusvis literis scripta ex vetustis membranis descripsit, & memoriæ tradidit Imperator. Etenim carmina illa antiqua, quibus veterum *RR.* bella canebantur, ut & antiqua illa, quibus *Tuislonem* suum Deum celebrabant veteres *Germani*, pro carminibus scriptis intelligi possunt non minus, quam de historia scripta id accipi & potest & debet, quod à *Psalmographo* scribitur: *Majores nostri narraverunt nobis, quod operatus sis in temporibus priscis.* Certe si carmina sua antiqui *Cimbri* saxi & rupibus inciderunt, quod unum, ut cum *Tacito* loquar, apud illos memoriæ & annalium genus erat; quidni affirmare ausus sim, carmina illa antiqua, & barbara olim scripta fuisse, quæ scribere, hoc est, describere, & memoriæ dein mandare *MAGNUS* haud gravatus est. O utinam jam extaret augusta illa *Bibliotheca*, in quâ delicias has suas reposuit imperator! O quam lubens, quam jucundus, ad extremos *Carolini* imperii fines proficisceretur ad legenda antiqua illa, ut ut barbara carmina, in quibus tanquam in clarissimo fonte perlucidas cernere quidem esset voces, phrasas, & descriptiones illas rerum poëticas, quæ in *Scaldorum*, & *Saxonicorum* poëtarum reliquiis & fragmentis opacæ jacentes nulla fere vel perspicacissimi ingenii arte discerni queunt. Præterea veterem *Gothicam* sive *Theotonicam* linguam non intellexit tantum *MAGNUS*, & in ea carmina, longe ante sua tempora facta, scripsit, sed *Francicam* suam jam tum inconditam, incultam, & à doctis suæ nationis neglectam primus excoluit & expolire cepit † *Grammaticis* institutionibus, quarum ope, ad orthographiæ

* *Ulphilas*, *Mæso-Gothorum* episcopus, floruit circiter quarti seculi medium. † *Tribemius* in libro vi. polygraphiæ sic scribit: *Ex Grammaticis Otfridi Monachi Wissenburgensis legimus, quod Carolus Rex Francorum, cognomento Magnus, nationis suæ misertus barbariem, Namone, Theobaldo, Albino, (hoc est Alcuino) & Berengero*

adjutoribus, linguam tentavit regulare Germanicam. Cumque, testante Turpino, tam arduum inchoasset opus, crebris bellorum incursionibus retardatus non perfecit, sed morte præventus imperfectum dereliquit; nec surrexit post eum alius, qui hujus rei curam ad animum revocaret. Otfridus autem jam dictus monachus, Rabani Ful-

& syntaxos regulas reduxit, & quasi ex fero & agresti fermone in civilem & honestum convertit.

Proximus à MAGNO *Hrabanus Maurus*, qui anno Christi DCCC.XL.VII. ex Abbate *Fuldensi* in archiepiscopum *Moguntinum* est electus, linguam *Francicam*, quam & * *Franciscam* nonnunquam vocamus, excoluit. Is enim, præter glossas *Latino-Theotiscas* de partibus humani corporis à *Walafrido Strabo* ex distantis ore exceptas, quæ à *Melchione Goldasto*, Tomo II. veterum de rebus *Alamannicis*, & inter *Hrabani* opera, (*Colonia Agrippina*, Anno Dom. M.DC.XXVII. sex tomis in folio) editæ sunt, composuit etiam integrum Glossarium *Latino-Theotiscum* in Biblia sacra veteris & novi testamenti, quod nondum editum est. Hujus egregii operis vetustissimum, & ipsa *Hrabani* ætate exaratum codicem membranaceum cum incredibili gaudio reperit *Petrus Lambecius*, arcis *Ambrosianæ* bibliothecam pervolvens, & repertum cum multis aliis præstantissimis mss. in Bibliothecam *Cæsaream Vindebonensem* transtulit asservandum.

Post *Hrabanum* discipulus ejus *Otfridus Wixamburgensis* maxime omnium perpolivit & elimavit patriam linguam, quam à suis, ut barbaram, adeo contemptam memorat, ut ab ea scribenda profus abhorrerent; aut si scribere dignarentur, in singulis fere verbis à recta scribendi ratione aberrare non verecundati sunt. Is igitur *Theotiscum* sermonem iterum polire & reformare cupiens, *Grammaticam Francicam* à *Karlo* imperatore haud consummatam auxit & perfecit, multaque præclara opera *Francisce* composuit. *Petrus Lambecius* in comment. de a bibliotheca *Cæsarea*, mentionem facit pervetusti codicis in membranis exarati, quem cum haud paucis aliis ex bibliotheca arcis *Ambrosianæ* in Augustam *Vindebonensem* transferendum curavit; in quo extant *Otfridi* homiliæ quædam *Theotiscæ* in evangelia, quarum *Johannes Trithemius* meminit, cum paraphrasibus *Theotiscis* b *Esaiæ* propheta; c in canticum *Ezechia* regis *Judeorum*; d in canticum *Hannæ*; e in canticum *Moyfis*; f in canticum *Habacuc* propheta; g in canticum *Moyfis*, AUDITE COELI; h in orationem dominicam; i in canticum *Zacharia* propheta; k in canticum beatissimæ virginis; ac denique in symbolum *Athanasii*, ut inscribi solet. De hoc quidem pretioso ms *Lambecius* promisit se ex professo tractaturum in libro tertio bibliothecæ *Cæsareæ Vindebonensis*; sed *Græcis* ms vetantibus quo minus fidem absolveret, tractatum desideratissimum, quem promisit, frustra in libro tertio quæxivimus. *Otfridus* etiam carmen *Theotiscum* ad monachos *Sancti Galli* composuit, quod, inquit *Petrus Lambecius*, *Trithemius* perperam vocat librum. Extat hoc carmen integrum in antiquissimo codice ms. bibliothecæ *Cæsareæ* sic inscriptus: *Otfridus Wixamburgensis Monachus Hartmuatæ & Werinberto, Sancti Galli Monasterii Monachus*. Idem in *Psalterium* tria magna volumina in *Francisco* sermone contexuit, ut *Trithemius* memorat, in catalogo illustrium *Germaniæ* virorum; & alia nonnulla, quæ abbatum & monachorum culpâ perdita, ad nostra tempora non pervenerunt. Hujus *Psalterii* specimen publico dedit *P. Lambecius* ex authentico exemplari, nempe *Psalmi* primi paraphrasin *Theotiscam*, in commentariorum suorum de biblioth. *Cæsarea* lib. II. cap. v. Sed paraphrasin hanc, & versionem *Psalmorum Teutonicam*, *Notkero Labeoni*, Abbati *S. Galli*, qui ante septingentos annos floruit, adjudicat *Jo. Schilterus*

densis quondam auditor atque discipulus sub *Ludovico* pio, *Caroli* filio, *Grammatica* illa quamvis imperfecte consecutus, multa scripsit in lingua nostra *Germanica*, quæ regularis institutionis mirandam videntur sonare gravitatem, carmina enim ad normam lucubravit plura heroico metro simul & elegiaco. Insuper & prosaice nonnulla composuit ad *Ludovicum R. Germaniæ*, filium *Pii Ludovici*, & fratrem *Lotharii* imperatoris. ad Ot-

garium quoque *Archiep. Moguntinum*, ad monachos *S. Galli*, & alios. Hujus fragmenti *Grammaticæ* assecutus & ego præsentis *Alphabeti* characteres, de multis extraxi, ne penitus interirent.

* Ex gentili nomine *FRANCO* fecerunt veteres *Germani* *FRANCISC*, *FRANCISG*, alias *FRANKISC*, *FRANKISG*. Unde *Latinum* *FRANCISCUS*, quod sæpe legitur in *Ernoldi Nigelli* poemate elegiaco de rebus gestis *Imp. Ludov. Pii*,

Si quis *Franciscam* mavult referare loquelam.
Cuspide *Francisco* forte repletus eris.
Milite *Francisco* rura repleta manent.
Cossus erat quidem *Francisco* germine natus.
Nort, quoque *Francisco* dicuntur nomine, manni.
Extera namque cohors *Francisco* more paratur.

Sic apud *Eginbartum*, in vita *Karli M.* legitur; vestitu patrio, hoc est *Francisco* utebatur. Testatur etiam *Isidorus Archiep. Hispalensis*, lib. XVIII. cap. vi. secures oblongas, quibus *Francones* olim in bello usi sunt, appellatas fuisse *Franciscas*. Quinetiam *Otfridus*, lib. I. cap. I. Linguam *Francicam* vocat die *Frenkiska Zungun*. *Petr. Lambecius*, in comment. de bibliotheca *Cæsar.* lib. II. cap. v. Verum ut à patriis *Suensfur*, & *Dansfur*, abjectis durioribus literis nō, formantur *Latina*, *Suecus* & *Dacus*; & ab *Anglo-Saxonicis*

Englisc & *Scotisc*, abjecta sibilanti literâ, *Anglicus*, *Scoticus*: sic à *Francisc* vel *Frankisc*, euphoniæ causâ, mediæ Latinitatis magistri fecerunt *Franciscus*, quod magis obtinuit. a Lib. II. cap. v. p. 460. b *Esaiæ* cap. XII. c *Esaiæ* cap. XXXVIII. d I lib. *Regum*, cap. II. e *Exod.* cap. XV. f *Habacuc*, cap. III. g *Deuteron.* cap. XXXII. h *Matth.* cap. VI. i *Luc.* cap. I. k *Luc.* cap. I. l Vide *Petri Lambecii* comment. de bibliotheca *Cæsarea Vindebonensi*, libro II. cap. v. pagina 418.

Argentoratensis in inscriptione libri, cujus editioni jam incumbit vir cl. de rep. literaria & Arctoïis, præsertim patriis, musis optime meritorus. Hunc autem codicem Psalmodum, in quo edendo operam navat *Schilterus*, eum esse credo, quem *Beatus Rhenanus* in libro secundo rerum Germanicarum, ubi de Francorum veterum agit lingua, testatur se vidisse apud *Johannem Huttichium*, *Argentorati*, ubi nunc è musæo generosi domini *de la Loubere* in publicum proditurus est.

Ex omnibus autem *Otfridi* operibus, quæ *Theotisce* scripsit, maxime precebit volumen pseudo-rythmicum evangeliorum in quinque libros distinctum. Hujus esse dicit *Petrus Lambecius* tria exemplaria; Unum *Frisigense* in principio mutilum, cui *Otfridi* nomen defuit, quod cognitum fuit *Beato Rhenano*, *Wulfgango Laxio*, & *Wiguleo Hundio*. Alterum quod *Matthias Flaccus Illyricus* mendis plenum edidit, Anno M.D.LXXI. & haud recte inscripsit OTFRIDI EVANGELIORUM LIBER. Tertium autem Augustissima *Cæsarea* Bibliotheca possidet, quod *Illyrico* non innotuit, atque cum vetustissimo hoc codice *Cæsareo Illyricianam* ejus editionem diligenter contulit *Petrus Lambecius*, Bibliothecæ *Cæsareæ* custos; cujus auxilio, in multis, ut par erat, castigavit codicem ab *Illyrico* editum, nonnullaque supplevit, quæ non est hic describendi locus.

Otfridum merito sequitur *Willeramus Abbas* † *Uspurgensis*, qui *Cantici Canticorum* paraphrasin *Francicam* ante quingentos annos fecit. Hanc primus edidit *Paulus Merula*, Anno M.D.II.C. eamque postea observationibus decoravit *Franciscus Junius* F.F. Anno M.DC.LV. Inter codd. etiam *Francisci Junii* in bibliotheca *Bodlejana* reposita, extat *Tatiani* harmonia evangelica *Latino-Francica*, manu doctissimi viri illustrata, proelium heu jam diu expectans, cum ejus ad eam Annotatis, & Annotationum satis amplo Auctario.

Extat quoque in Bibliotheca *Cottoniana*, *Caligula*, A. 7. quasi ex quatuor evangeliiis confarcinatus codex unus harmonicus, poeticus & paraphrasticus, qui res gestas servatoris nostri *Secundum* tradit; & qui quum metro, rythmoque, tum orationis structura & stylo cum paraphrasi *Geneleos Cædmoni* vulgo adjudicatâ convenit, ut in Grammaticâ *Anglo-Saxonica* observavimus, & inter *Franco-Theotiscos* libros merito numerandus est. Inter *Franco-Theotiscos* inquam libros jure recensendus est ille codex, tametsi non defunt, eaque non contemnenda argumenta, quæ me olim ut crederem induxerunt, cum ab aliquo antiquo *Anglo-Saxone* scriptum fuisse, qui florebat haud multo post receptam ab *Anglo-Saxonibus* fidem, circiter Annum DCI, scilicet ante ingressum *Danorum* in anno DCCXIII. In hoc enim temporis intervallo, *Anglo-Saxones* non potuerunt non quasi loqui & scribere *Franco-Theotisce*, in puro illo & adhuc haud multum adeo mutato sermone, quem majores eorum *Angli* & *Saxones* è *Germania* secum in *Britanniam* tulerunt. Verum ante aliquot menses, lector benevole, sententia mutata, ab *Anglo-Saxonibus* abjudicandum, & *Francorum* non nemini, qui circiter *Karli* M. tempora vixit, adjudicandum censui aureum illum codicem, quem sive *Franco-Theotiscus*, sive *Anglo-Theotiscus* sit, plurimi facio; tum quod cæteros omnes *Franco-Theotisce* scriptos, verborum copia & dictionis magnificentia antecellit, tum quod vetustate purissimi sermonis proxime accedit ad *argenteum codicem*; cui soli, me judice, à veterum linguarum Septentrionalium studiosis posthabendus est. Ex his codd. ne alios memorem, constat *Franco* veteres, si non ante quam ad fidem conversi fuerint, literas habuerunt, ut docti quidam putant; cum fide tamen à religionis Christianæ doctoribus literas accepisse; eaque tandem receptâ brevi animos appulisse, ut quæ propagando evangelio, ædificandæ Ecclesiæ, & morum sanctitati promovendæ servirent, ea diligenter scriberent. *Karlus* quidem M. † SS scripturas in patrium sermonem verti jussit, & ut specimina, quæ nobis exhibuit vir maximus *Mabillonius*, demonstrant, non aliis usi sunt Christiani facti *Francones* literis cum *Franciscæ*, quam cum *Latine* scriberent; scilicet *Romanis* illis, quæ pro more temporis in usu erant. *Francica* *Tatiani* harmonia evangelica, quæ *Oxonii* inter codd. *Junianos* reposita est, descripta est recenti manu. *Cottonianus* autem codex ille evangg. harmonicus manu ** *Franco-Italica* exaratus est; cujus characteres cum majusculos, tum minusculos in tabella exhibuimus: inter quos conspicuus est *Saxonicus* ð & ð, cujus valor aliquando est th, quod sæpe etiam occurrit; & duæ peculiæ notæ, nempe þ & ʒ, quæ ter quaterve pro diphthongo improprio uo ponitur.

Huic duo alia Alphabeta *Francica* adjunximus; quorum alterum, quod etiam *Franco-Italica* est, ex uno codd. mss. *Francisci Junii* F. F. Alterum autem è vetustis nummis desumitur.

Reg. I. In his alphabetis, numismatum illo excepto, ut in plerisque codd. sive impressis, sive mss. quos mihi contigit inspicere, duplex x desideratur, perinde ac apud *Cimbros* & *Mæso-Gothos*. pro ea apud *Franco* in usu erat *bs*: ut in *uahs* vel *vahs*, *coma*, *casaries*. *uuahs* vel *wahs*, *cera*. *uuahsan*, *wahsan*, *crescere*. *ahsla*, *humerus*. *sehs*, *sex*. *uuehslan*, *decipere*. In editis tamen à *Flacco Illyrico* evangg. libris occurrit aliquando duplex x.

II. In codice *Cott.* ut supra observatum est, frequenter occurrunt peculiæ illæ notæ þ & ð vel ð, illi & linguæ *Saxonica* membranæ communes. Peculiaris illa þ quandoque ut f, quan-

* Libro supra citato, p. 457. † *Willeramus Abbas Mersburgensis* in *Tribemio*. ‡ *Historiæ Francorum* script. Tom. III. per *Franc. du Chesne*. ** *Franciscus Junius* eum descriptum putat ab *Anglo-Saxone* quodam, cum alio tractatu *Anglo-*

Sax. qui ad illius finem adjungitur, *de exorcismis ad reddendos agros fertiles*. a Hanc priorem pro vocali v collocavit inter notas *Lombardicas* auctor libelli *de lingua Gothorum* à *B. Vulcanio* editus. b Apud *Cimbros* defectus ð x suppletur per xM. doque

doque ut v consonans pronuntianda est. pronuntiatur ut F in sequentibus: uuit, *mulier*. habda, *babuit*. heban, *cælum*, forgab, *dedit*. lib, *vita*. hob, *domus*, aula; quod in C. C. scriptum etiam occurrit hof. In sequentibus vero v consonantis potestatem habet; scriban, *scribere*. obar vel ober, *supra*. obana, *desuper*. grabe, *sepulchrum*; quod in C. C. scribitur etiam grave.

III. At ð vel ʒ perinde ut apud *Anglo-Saxones*, nunc ut TH, nunc ut DH pronuntianda est. pronuntiatur ut TH in sequentibus: edil, *præclarus*. quad, quod scribitur etiam quath, *dixit*. mud os, *oris*. uuard, quod scribitur etiam uuarth, *factum erat*. effertur autem ut DH in iis, quæ sequuntur: oder, *alius*. uurdig, *dignus*. uuid, *contra*. stad, *littus*. bld, *letus*, & sexcentis aliis.

IV. In codice *Cott.* vocalis i semper exaratur sine puncto in vertice.

V. Consonantium & vocalium numerum ostendunt alphabeta, & ex vocalibus inter se junctis fiunt diphthongi, triphthongi, tetraphthongi. En, quos nos inter legendū observavimus, ordine positos.

Diphthongi.

Aa. ut in raad. *consilium*. aana, *absque*. nisi duplex A pro A longo potius quàm diphthongo habenda sit.

Au. ut in kalauba *fides*. rauða, *quies*. Ei, ut in stein, *lapis*. meistar, *magister*.

Eo. ut in sneo, *nix*. leo, *mare*. seola, *anima*. leoht, *lux*. seoc, *agrotus*.

Eu. ut in feu, *mare*. Ie. ut in thie, *quæ*. hie, *hic*, ille. Ii. ut in fiin, *esse*.

Jo. ut in jo vel job, particula expletiva. Ju. ut in ju, juh, juch, *vobis*.

Oi. ut in haloian, *ducere*. duoian, *facere*. poeticè pro halan, duan.

Oo. ut in nood, *necessitas*. scoon, *pulcher*. Ou. ut in ouch vel ouh, *etiam*.

Ua. ut in buand, huant, huanta, *nam, enim, etenim*. guato, *bonus*. quad, *dixit*. tua, *ad*. muat, *mens*.

Ue. ut in sueran, *jurare*. tuena, *duo*.

Ui. ut in suin, *porcus*. suitho, *valde*. huilic vel huilc, *quilibet*. bisuichen, *prodere*.

Uo. ut in guodo, *bonus*. tuo, *ad*. fuoken, *querere*. muot, *possem*. gifcuop, *creavi*.

Uu vel w. Quamvis manifestum sit veteres *Francos* uu vel w pro *vau*, præsertim ante u, ut * *Otfridus* in prologo observat, usurpasse; non possum tamen quin credam illam in quibusdam vocibus *Anglicæ* w; vel *Græcæ* s potestatem habuisse, atque idcirco in diphthongorum classe ipsam etiam ponendam duximus.

Triphthongi.

VI. Uei. ut in tucin. uuo, ut in uuorolt, *mundus*. Uuð. ut in uuðnta, *vulnera*.

Uie. ut in huie, uui, uue, *nos*. Uoi, uoy. ut in gruoiert, *crescunt*. bluoyent, *florent*.

Tetraphthongi.

VII. Vuio, *quomodo*. vuie, in vuieih, pro uueih, uueh, *quis, qualis*.

VIII. Observandum quoque est à linguæ *Francicæ* studiosis, non tantum in diversis auctori- bus pro ratione loci & temporis, in quibus vixerunt, sed sæpissime in uno eodemque auctore, vocales, diphthongos, & consonantes asperas, medias & tenues inter se confundi, & mutari; ut unius † vocis in margine scriptura varia, præter exempla, quæ ordine sequuntur, monstrat.

Vocales.

A. e. ut in doupha, douphe, *baptismo*. à nom. doup, *baptismus*. aphula, ephela, poma. cor- tar, *corter*, grex. armlich ermlich, *pauper, miser*, einago, einego, einigo, *unicus*.

A. i. ut in fehtan, fehtin, *pugnare*; & in omnibus verbis infinitivi modi.

A. o. u. ut in hira, hiro, hiru, *illorum, arum, orum*. A. aa. gedan, gedaan, *factus*.

E. a. ut in under, untur, *sub, subter*. crippe, crippe, *mandrum, præsepe*. legelich, lagilih, *unus- quisque*, unbewollene, unpawollene, *immaculata*. syllabicum augmentum ge, ga, ke, ka.

E. æ. heizen, hæzen, *vocare*. cum multis aliis in *Stricheri* carmine.

E. i. ut in felis, filis, *lapis, saxum*. ze, zi, *ad*. over, ovir, *super*. tegelich, tagilih, *unusquis- que*. riche, riki, *regnum*. uuer, uuir, *quis, aliquis*.

E. o. himole, himolo, *cælo*, à nom. himil. fageta, fageda, *dixit*. cribbe, cribbo, *præsepe*. vor- theron, fordoron, *majoribus*. wie, wio, *quomodo*.

E. u. ephela, aphula, poma. afur, aber, *sed, tamen*. E. ie. selan, sielan, *animæ*.

I. ii. fin, fiin, *esse*. fi, sii, *fit*. gelich, geliich, *similis*.

I. e. ir, er, *vos*. wir, wer, *nos*. wisan, wesan, *esse*. es, is, *id*. culti, custe, *osculatus est*. sprihhet, sprehhet, *loquitur*. bilidi, bilethe, *exemplum*. karati, garode, *pararet*. peithi, peidi, *beithe, ambo-* disi, dise, *bi*. I. u. finstarnesse, funstarnesse, *tenebræ*. O. a. buon, puan, *habitare*. vide a, o.

O. e. zo, ze, *ad*. gioffonota, geophenota *aperuit*. vide e. o.

* Nam interdum tria uuð, ut puto, quærit in tertium vocali sono manente. † Buach, buah, sono: priores duo consonantes, ut mihi videtur, buoch, buoh, puach, puah, puoch, puoh, *liber*.

O. u. tho, du, *quum, quando.* thero, theru, *horum, barum, borum.* fido, fitu, *mos, consuetudo.*
aur, aur, *sed, tamen.* leo, feu, *mare.* io, ju, particula expletiva. O. oo. not, nood, *necef-*
sitas. sicon, scoon, *pulcher.* U. e. fuochtun, fuochten, *quæstiverunt.* U. o. vide o. u.

Diphthongi.

Au, ou. raûua, roûua, *quies.* kalauba, geloûua, *fides.* Ei. oi. zeigoti, zoigode, *ostenderet.*
Eo, eou, *lex.* Ou. eu. froûuen, freûuen, *latari.*
Ua, uo. huaten, huoden, *custodire.* suahtun, fuochten, *quæstiverunt.* muat, muod, *affectus, animus.*

Consonantes asperæ, tenues, mediæ.

B. f. ob, of, *fi.* wib, wif, *mulier.* aber, afur, *sed, tamen.* B. u. wib, wiu, *mulier.* wiba,
wiua, *mulierum.* uber, ouer, *super, supra.*
B. p. brunno, prunno, *fons.* besueich, pisueih, *decepit.* bim, pim, *sum.* bilidi, bilethe, piladi,
exemplum. crippe, criobe, *præsepe.* beranne, peranne, *parere.* bi, pi, *juxta.* buon, puan *habitare.*
unbewollene, unpawollene, *immaculata.* brot, prot, *panis.* beithe, peidi, *ambo;* ubi etiam d pro
th, & i pro e. buoch, puoch, *liber.* gescrib, gescrip, *scriptura.* lob, lop, *laus.*
C. k. cunning, kuning, *rex.* cuman, kuman, *venire.* crippe, krippa, cribbe, kribbo, *mandrum,*
præsepe. eifcon, eiskon, *petere, rogare.*
C. g. Iuncfrouwan, jungfrouwan, *liberæ adolescentulæ.* cunni, gunni, *possim.* tac, tag, *dies.*
fleisc, fleisg, *caro.*
C. h. fleisc, fleish, *caro.* sofo thu imo gabi giuualt iogeuuelices fleishes, *sicut dedisti ei po-*
testatem omnis carnis; Tatian. CLXXVII, I.
Ch. h. hh. mich, mih, *me.* ich, ih, *ego.* iuch, iuh, *vos.* nachlichito, *appropinquavit.* sprichet,
sprihhet, sprihet, *loquitur.* trinchan, trinkan, *bibere.* nechein, nehein, *nemo, nullus.* besueich, pi-
sueih, *decepit.* gelichnisse, kilihnissa, *simulatio, schema.* ruacha, ruahha, *cura.* iegelich, iigilih,
unusquisque. lachan, lahhan, *pallium.* egeslich, egeslib, *terribilis.* pruchan, pruahhan, *uti, frui.*
Ch. k. denchet, denket, *cogitat, meditatur.*
Ch. gh. iethoch, iethog, *quanquam.* nechein, neghein, *nullus.* fuochta, fuoghta, *quæstivit.*
Ch. q. chenun, quenun, *mulieris.* chuit, quit, *dicit.*
D. t. gardo, garto, *bortus.* bodo, boto, *nuncius.* untar, under, *sub.* viand, fiant, *hostis.* deda,
teta, *fecit,* wordon, worton, *verbis.* liud, liut, *populus.* scado, scata, *umbra.* druhtin, trohtin,
truchtin, *Dominus.* beluchande, piluchante. dac, tac, *dies.* gitan, gedan, *factus, a, um.*
D. th. duruh, thuruh, *per.* bilidi, bilethe, *exemplum.* fordoron, fortherin, *majoribus.* kedin-
gue, gethingue, *coerceat.* frid, frid, *pax.*
F. b. vuif, vuib, *uxor.* F. p. uuif, uuip, *mulier.*
F. v. fure, vure, *pro.* fon, von, *a, ab, è, ex, de.* fiant, viand, *inimicus.* forderon, vorderin,
majoribus. afur, avur, *sed.* hobde, hovde, *caput.* wif, wiu, *mulier.* fater, uater, *pater.*
F. ph. gioffonota, geophenota, *aperuit.* kemfa, kempha, *similes.* F. h. craft, craht, *potestas.*
G. gh. thurg, thurgh, *per.* G. c. tag, tac, *dies.* G. h. flagente, flahente, *percutientes.*
G. k. syllabicum augmentum ge, gi, ga, ke, ki, ka. ut in kinado, genate, *propitius sit.* gela-
loda, kifalota, *denigravit, decoloravit.* kalauba, gelaûua, *fides.* tak, dag, *dies.* egifo, ekifo, *terror.*
karati, garode, *pararet.* disge, diske, *mensa.* ghet, ket, *it, vadit.* kerest, gehrest, *desideras.*
G. i. syllabicum augmentum ge liquefcit nonnunquam in je, ut jegivan pro gegivan, *datus.*
G. q. guot, quot, *bonus:* si sibbo mannon quotes uuillen, *sit pax hominibus bonæ voluntatis.*
Tatian. vi. 3. H. hh. sprehhit, sprehit, *loquitur.*
H. ch. nechein, nechein, *nullus.* fuht, fucht, *morbus.* lihamo, lichamo, *corpus.*
H. hh. lihamo, lihhamo, *corpus.* lantsheffi, lantschoffi, *regio.* mihil, mihhil, *magnus.* fuohet,
fuohhet. *queritis.*
H omiffa. iro, ira pro hiro, hira, *illorum, arum, orum.* imo pro himo, *illi.* obde pro hobde.
caput. Hiet thuo the heritogo, obar them obde selbes Cristes an cruce scriban, that that uuari
cuning Judeono, *tum præses iussit, in cruce scribere super caput ipsius Christi, quod esset rex Judæorum.*
H. etiam præponitur aliquando vocalibus, quæ asperæ esse non debent: hunpuakkhie, *idiota.*
Gloss. B. 28. cui (*inquit Fr. Junius, in notis ad Tat.*) vocabulo, si aspirationem, quam rudiora
secula initiis vocum à vocali incipientium præmittebant, ademeris, atque insuper duas tresve li-
teras in affines alias permutaveris, deprehendes, quod *idiota* nostris diebus est *unbuokig.* q. d.
expers librorum, & qui nihil unquam vitæ communi utile ex libris hausit.
K. ch. werkon, werchon, *operibus.* riki, riche, *regnum.* K. c. vide c. k.
K. g. kimisgetan, gemisketan, *mixtus.* ket, geht, *ambulat.* keiftis, geiftis, *spiritus.*
K. h. skeff, sheff, *navigium.* gikalota, gihalota, *vocavit.*
M. n. sconem, sconen, *pulchris.* thiernum, thiernun, *virginis.* tuon, tuom, *facere.*
P. b. puzza, buzza, *puteus.* gescrip, gescrib, *scriptura.*
P. ph. up, uph. *sursum.* ephela, appele, *poma.*
Qu. ch. quenum, chenum, *mulieris.* quit, chuit, *dicit, ait.*
Qu. k. kecbrunnan, quecbrunnan, *aquam vivam.* S. z. thas, thaz. is, iz, *id, hoc.* zuei, tui, *tuo.*
T. d.

T. d. berit, berid, *parit*, *fert*. hoiuet, hoiued, *caput*. trinchan, drinchan, *bibere*. touph, douphe, *baptismus*. unte, unde, & wat, wad, *vestimentum*. kiwatotet, gewadodet, *vestitus*. kilalota, gefaloda, *decoloravit*. not, nood, *necessitas*. leithan, leidan, *pati*. giwalt, gewald, *potestas*. vide d. t.

T. th. gelathode, giladoti, *vocarem*. tur, dūr, *fores*.

Th. d. thuruh, duruh, *per*. fortheron, fordoron, vorderin, *majoribus*. then, den, *illis*. thin, din, *tuus*. werthen, werden, *fieri*. peidi, beithe, *ambo*.

Tf. ft. uuets, uuest, uuets thu, uuest thu, *scisne?*

V. f. veghtan, fehtan, *pugnare*. auur, afur, *sed*. vide f. v.

U. a. thiernum, thiernun, thiernan, *virginis*. U. uo. tur, tuor, *ostium*.

Z. f. thaz, thas, *hoc*. iz, is, *is*, *id*. Z. t. thaz, that, *hoc*. cum multis aliis.

Z. ft. muoz, muoft, *possem*.

Z. zh. ut in belazh, *dimitte*. firlozhen, *dimittimus*. dazh, *ut, quod*. pro belaz, firlozen, daz. fic izh pro iz, *id*. zheichen, pro zeichen, *signum*. Petri Lambecii comment. de biblioth. *Cæs.* lib. II. p. 462.

IX. Præterea notandum est, non solum cognatas consonantes invicem confundi in linguâ *Francicâ*, sed in duplices etiam ejusdem organi mutari: ut in wedan, watten, *vestire*. deda, teta, dette, *fecit*. sido, situ, siddi, *mos, consuetudo*. thero, therro, *horum, barum, borum*. Huc spectat regula tyronibus imprimis observanda de U & O paragogico, quibus apud *Francos* voces producuntur, ut apud *Mæso-Gothos* in **† n, nh**: sic à gemes, *eamus*, duplicato s, gemesso; ambahtituno pro ambahtitun, *ministrabant*; hebbiu, pro hebbe, *habeo*; alliu pro alli t alle, *omnia*.

X. Huc etiam referendæ sunt regulæ de varia terminatione adjectivorum masculini & foemini generis in recto casu singularis numeri. Regulæ etiam de multiplici terminatione adjectivorum dativi & ablativi casus in plurali numero in an, en, in, on, un, am, em, im, om, um. Regulæ quoque de terminatione verborum in omnibus fere modis & modorum temporibus utriusque numeri, præsertim de terminatione infinitivi in an, en, in, on. Regulæ denique de terminatione substantivorum omnium ferè declinationum in plerisque casibus utriusque numeri; ex quibus percipiet lector curiosus, quam vâria, incerta & inconstans fuit apud *Franco-Theotiscos* auctores, pro loco & tempore, scribendi ratio. Incertæ hujus incultæque scriptionis rationem ipsis *Francis* imputat *Otfridus* in sua ad *Luitbertum Moguntiacensem* Archiepiscopum epistola, quam præmisit rhythmicæ translationi evangeliorum. In præfatione etiam *Franciscam* linguam *barbaram, agrestem, indisciplinabilem* vocat, *scripturæque difficilem, & insuetam capi regulari freno Grammaticæ artis* affirmat, graviter de suorum negligentia querens, & de contemptu, in quo habebant *patriam linguam, cum Græcam, & Latinam* diligenter colerent, & pro summo dedecore haberent in eis scribendis, vel una literula orthographiam violare. Hanc autem querimoniam de majoribus suis *Otfridi* non injustam fuisse ostendit fragmentum periphrasticum, & ut videtur, metricum, & pleudorythmicum infra positum linguæ *Francicæ* barbarismis & solœcismis plenum, quod *Petrus Lamb.* exhibet in comment. de biblioth. *Cæsarea*, lib. II. cap. 5. p. 383. Desumpsit id vir doctissimus ex vetusto codice, *Caroli Magni* tempore scripto. Continet autem disputationem *Christi* cum muliere *Samaritana*, atque hic, quatenus fieri potuit per vetustatem linguæ & scripturæ barbariem, quibus lectu & intellectu difficile redditur, *Latinum* factum ob oculos lectori ponere ab instituto nostro nec alienum, nec inutile duco:

Lefen uuir, that fuori ther Heilant fart muodi zeuntarne uuizzun thaz er zeinen brunnen kifaz. Quam fone Samario quein ena sario scephan thaz uuazzer. Thannanoh so faz ar. vurbon fina thegana befina lipleita. bat er sich ketrincan daz uip thaz ther thara quam. Biuuaz ketoft thu guot man daz ih thir geba trincan. Ia ne nezant uuizze Xrist thie judon unfera uuast. Uuip, obe thu uuiffis uuieih Gotes gift is, unte den erkantis mit themo do kofotis tu batis dir unnen fines kecprunnen. Disu büzza ist so tiuf, zedero ih hei mina liuf, noh tu ne habis kifcirres, daz thu des kifcephes. uuar maht thu guot man neman quecprunnen. Ne bist tu liuten kelop mer than Iacob ther ga[-bita uns] brunnan tranc eran joh fina man finiu finale ***** uuazzer. Ther trinkit thiz uuazzer der ***** der afar trinchit daz min lazit ***** Got imon prufon in euuon mit luston. Herro ih thi thichoze dir thaz uuazzer gabist du mir daz ih mer ubar tac ne liufi hera durftac uuib. Tu dih anne vært hole herra dinan virt. Siu quat sus, libiti commen ne habiti. Uueiz ih daz du uuar segist, daz du commen ne hebist. du habitos her sinfe dir zi uollifte, daz mattu sichure sin nu hebist ein der ni is din. Herro in thir uuigit sein daz thu maht. forunfergiborana betoton bia in berega. unfer altmaga suchton hia genada. tho hir sagent kicorana thia bita in Hierosolem:

Legimus, quod abiit Jesus fatigatus itinere, ut docendi causa sederet supra [apud] fontem. venit mulier de Samaria diligenter haurire aquam. Cum sic sederet, abierunt illius discipuli, ut cibos suos emerent. Rogavit mulierem, quæ illuc venerat, ut sibi potum daret. Quomodo tu (inquit illa) bone vir, poscis ut tibi potum darem. (Respondit ille) mulier, si scires quodnam donum Dei est, & nosceres illum quocum nunc colloqueris, tu tibi peteres donum ejus aquæ vivæ. (replicat mulier) puteus hic adeo profundus est neque tu habes situlam,

† Vide Glossarium Gothicum Francisci Junii F. F. in **n** vel **nh**. ubi multa huc spectantia.

quacum baurias; quomodo ergo, *vir bone, potes habere aquam vivam. Secundum populi opinionem non es major Iacobo, qui dedit nobis fontem. ***** qui bibit ex hac aqua, hic ***** qui autem biberit ex mea aqua, Deus in aeternum in ejus pectore cum deliciis ***** Domine, supplico tibi, ut mihi des hanc aquam, ut non amplius huc quotidie curram sitibunda mulier. [dicit ei Jesus] tu autem vade, & voca dominum tuum virum. Sic respondit illa. ut viverem, virum non habeo. Novi verum esse, quod dicis, te non habere virum, quinque enim viros habuisti omnino, ut possis certus esse, te quendam nunc habere, qui non est tuus. Domine videris majores nostri in hoc monte adoraverunt, nostri antiqui cognati hic gratiam quaesiverunt, etsi contradicant qui adorant [manent] in Hierusalem.*

XI. Notet etiam lector *Anglo-Saxonicae* linguae peritus, *Francos Anglo-Saxonum* A in EI plerunque mutare. sic pro an, unus, scribunt ein. Pro ban, os, ossis, bein. Pro dal vel dæle, pars, deil. Pro gast, spiritus, geist. Pro ham, domus, heim. Pro lað, detestabilis, leid. Pro man, malus, mein. Mutant etiam *Anglo-Saxonum* T, in Z vel S; ut in thaz vel thas, pro that, hiz, his, iz, is, pro hit. ziohan, ducere, pro teohan. ze, zi, zo, ad, pro to. puz, puteus, pro pýt. zaharin, pro tæherum, lachrymis. gezelt, pro getelt, tentorium. heizan, pro hetan vel hætan, jubere.

CAPUT SECUNDUM.

De Articulis

I. **A**RTICULUS, ut cum *Grammaticis* loquar, est vel definitus, vel indefinitus.

II. Articulus definitus est pars orationis, quam è pronominum penuario mutuatur *Franco-Theotisci* ad determinandam vagam & incertam nominis substantivi significationem, sive ad denotandam rem aliquam certam, vel designandam alicujus rei excellentiam.

III. Triplex autem est articulus definitus. Masculinus, foemininus & neuter. Masculinus ther, der, den, dir, thie, the, se. Foemininus thiu, diu, thie, the, tha. Neuter thaz, thas, that; & sic declinantur.

Numerus singularis.

N. † Ther, der, dir, den, thie, the, se, hic, i.	N. Thiu, diu, thie, the, tha, hæc, i.	N. Thaz, thas, that, hoc, tó.
G. Thes, des.	G. * Thero, therro,-u, thiro, thirro,-u, thera, theru, ther, dera, der.	G. Thes.
D. Themo, demo, them, dem, tham.	D. * Thero, therro,-u, thiro, thirro,-u, thera, theru, ther.	D. Themo, them, & thiu.
Acc. Then, thene, thena.	Acc. Thiu, diu, dia, thie, the, tha.	Acc. Thaz, thas, that.
Abl. Themo, demo, them, dem, tham.	Abl. ut gen. & dat.	Abl. Themo, them.

Exempla generis masculini.

Nom. Ther, der, dir, den, thie, the, se. Thuo ther cuning gelaz upho finemo stuole, cum rex sederet in folio suo. w. 16. Ther stanc thines mundes is samo ther fuoten ephelo, odor oris tui est sicut suavius pomorum. w. 137. Niet te mer than ther mano jeht lightes hauet van himo selvemo, non magis quam luna aliquid lucis à seipsa habet. w. 116. Hic notet lector quod †† mano lunam significans in Francico sermone est masculini generis, ut & sunna solem significans foeminini; sequitur enim in loco citato, also thiu sunna, sicut sol. Ther min dilectus, ther verus Solomon, ther mit finemo dootha luona hauet gemachot inter Deum & hominem, dilectus ille meus, ille verus Solomon, qui reconciliationem fecit inter Deum & hominem. w. So dede imi Got also dir gollsmiit düt, ita cum illis Deus, sicut aurifaber, egit. S. Ann. Zin Duringen du dir fiddi was, Thuringis tunc moris erat. S. Ann. Was iru den sun drut, erat ei filius charus,

† Articulus Germanicè declinatus sic se habet:			** Poeticè therero & therera: quam engil ir
Nom. Der.	Nom. Die.	Nom. Das.	himile, braht er therera uuorolti diuri si arundi.
Gen. Des.	Gen. Der.	Gen. Des.	venit angelus ex caelo, portavit ad mundum tam
Dat. Dem.	Dat. Der.	Dat. Dem.	gratum nuncium. Ofr. kuning therero liuto,
Acc. Den.	Acc. Die.	Acc. Das.	rex populi. Ofr. †† Vide Grammaticam Anglo-
Abl. Dem.	Abl. Der.	Abl. Dem.	Saxonicam, cap. IV. regula 27.

Otfrid.